

verslag KNNV natuurkampeervakantie
LAUWERSOOG augustus 2013

Voorwoord

Voor u ligt het verslag van de natuurkampeervakantie in het Lauwersmeergebied. We hadden onze domicilie op de mooie **camping de Rousant in Zoutkamp**. Het bestuur heeft ervoor gezorgd dat we van een prachtig gevarieerde natuurvakantie hebben kunnen genieten (mede ook te danken aan het fantastische weer). U kunt hierover e.e.a. lezen in de vele verslagen die ingestuurd zijn door enthousiaste deelnemers en in de waarnemingslijsten. De foto's zijn van Eric Stockx, Maria Luran, Annie van der Veen, Bert Tolsma en Karin Breeuwer.

Maria Luran, redacteur

Deelnemerslijst

Hans van As	Jennie Schouten
Volkert Bakker	Marja Bakker – v.d. Berg
Ton Bode	Netty Bode-de Vries
Jacques Bogaarts	Karin Breeuwer
Harry van Haarlem	Erna van Haarlem-de Vries
Piet Hollander	Lieuwien Koster
Klaske Kubbe	Ruud Kuipers
Maria Luran	Betty van Leeuwen
Theo Leussink	Ingrid Martin
Eric Stockx	Bert Tolsma
Jaap Wisman	Gerda Tuitert-Wijnen
Annie van der Veen	Jan Westhuis

van de voorzitter

Een maand vóór het begin van het Lauwersmeerkamp was er de ontmoeting met een ecooloog. Ons gesprek ging over natuur, bijzondere plantenmilieus en mijn bezoek aan het Lauwersmeer. Zijn reactie verraste me. Zo'n halve eeuw terug maakte hij deel uit van de Werkcommissie Lauwersmeer. De bekende procedure was toen ook al: overheidscommissie bestaande uit verschillende disciplines waaronder een bosbouwer en defensiemans; ten slotte aanbevelingen doen over bestemming en inrichting van het nieuwe land. Als benoemd commissielid was zijn uitgangspunt het natuurlijke milieu; kalkrijk/arm; diepe/ondiepe stroomgeulen, zandplaten; zilt/brak/zoet etc. Tijdens zijn werk, zo vertelde hij, was er een opvallend contrast met de landschapsarchitect. Werkwoorden uit het vakgebied van dit commissielid gingen in de richting van aanleggen en ontwerpen.

Ons Lauwersmeerkamp zou vast duidelijkheid brengen op de vraag welke visie uiteindelijk de meeste ruimte zou krijgen bij het bestemmen van de duizenden hectares ingedijkt land. Het antwoord moet ongetwijfeld op te maken zijn na het doornemen van de sfeerverslagen en het inkijken van de overzichtslijsten.

De ruim 20 deelnemers aan dit kamp zouden fietsend en wandelend in verschillende samenstellingen vooral de randen van het Nationaal Park Lauwersmeer verkennen. Ook werd door bezoekjes aan de kust kennis gemaakt met het zilte milieu van Friese en Groningse kwelders.

Vogelliefhebbers zetten meerdere keren hun statieven op in de observatieposten rond het meer.

Over het algemeen klonk er gelijkkluidendheid bij het waarnemen van de foeragerende vogels. Niet altijd was een helder beeld te krijgen van de watervogels omdat ze tijdelijk in een overgangskleed waren gekomen. Er werd vooral samen gekeken en de ene 'vogelkijker' navigeerde soms de andere naar een punt in de verte. Geoefende ogen zagen daar op grens van water en zandplaat een pootruiter waden. Dan was er op de observatiepost voor even een levendig onderonsje: is ie groen of zwart?

Verrassend waren de weiden met een rijkdom aan kalkminnende planten; het milieu dat we daar aantreffen bestaat uit schraal zand met veel schelpengruis. Naar alle waarschijnlijkheid was de plek van deze bloemrijke weiden voorheen een zandplaat in de Lauwerszee. Enkele weken vóór ons

kleurden de weiden nog roze en paars door de bloei van orchideeën. Nu viel als eerste op het massale wit van de **bloeiende Parnassia**.

Bijzonder waren de vele groeiplekken met o.a. boleten en russula's in het Lauwersoogbos. Enkele vruchtlichamen konden 's avonds in de kring bekeken worden. Zo is bij iedereen een goed beeld blijven hangen van de Groene knolamaniet.

Van al dat moois op de dag werd 's avonds verslag gedaan. Soms werd dat beeldend gepresenteerd.

Ze strekte haar armen heel breed om aan te geven wat zij en enkele anderen die dag gezien hadden. Er was lang naar uitgekeken. Eindelijk werd de Zeearend waargenomen. Ze probeerde - tevergeefs - haar armen nog verder uit te rekken om de ruim 2 meter spanwijdte van deze vogel aan te geven. Zó groot! Haar gloedvolle verhaal beschreef de trage vleugelslag van de vogel; glijdend boven de vlakke; nog een paar slagen, dan oplossend in de ruimte.

Even opmerkelijk was zijn verhaal over een aantal wezeltjes dat de weg overstak.

Waarschijnlijk een wezefamilie waarbij de ranke bestjes kop-staart-kop-staart dicht achter elkaar over de weg golfd. Het leek wel op afstand – zijn woorden aanhalend - alsof er een bruine slang zich verplaatste naar de overkant.

Erna, Jenny, dank voor jullie voorbereidende werk voor dit kamp. Voor een groot deel aan ons zicht onttrokken; wel belangrijk voor een prettig verloop van onze kampeerweek.

We beleefden met elkaar een heerlijke tijd op een mooie kampeerlocatie (Rousant – Zoutkamp).

Aangenaam was het om ons in de avond op **een overdekt campingterras** te installeren; een mediterrane sfeer onder de wijnranken met rijpe druiven.

Van die momenten dat je zegt: “Mmmm, er gaat even niets boven Groningen”.

Een actieve kampeerweek; opgaan in ons tijdelijk buitenleven; en telkens einde dag een ondergaande zon die de westelijke hemel soms knalrood kleurde; alles in een warm strijklicht zettend.

Theo Leussink

EXCURSIEPROGRAMMA

Zondag 25 aug:

1. Kennismaken: fietsen aan de Oostkant via vogelhut Jaap Deensgat naar haven Lauwersoog. Kijkje nemen in het HIP: haveninformatiepunt.
2. 14.00 uur in activiteitscentrum (welkomst)praatje door SBB.

Maandag 26 aug:

1. Kort: wandeling Kollumerkade incl. verboden deel (per fiets erheen)
2. Lang: wandeling "De Marne" 16 km uit ANWB Wandelgids

Dinsdag 27 aug:

1. Kort: Vogelwandeling, witte paaltjesroute 7 km met/o.l.v. vrijwilliger SBB
2. Lang 1: met auto naar Bantpolder en Friese kwelders, Paezemerlannen en Eanjumer Kolken
3. Lang 2: paddenstoelen - met auto naar Appingedam, diverse Groningse landgoederen bezoeken op terugweg

Woensdag 28 aug:

1. Kort: Ezumakeeg (fietsen onderlangs naar westzijde Lauwersmeer)
2. Lang: Rondje Lauwersmeer – fietstocht

Donderdag 29 aug:

1. Kort 1: Marnewaard en –bos (fietsen en wandelen)
2. Kort 2: Wandeling Ballastplaatbos (donkerblauwe paaltjes) met uitkijktoren

Middagprogramma: Convo opruimen en botanisch tekenen o.l.v. Theo Leussink, maaltijd voorbereiden

Avondprogramma: Gezamenlijke maaltijd besloten met choc

Vrijdag 30 aug:

1. Kort 1: Orchideeënwandeling Lauwersoogbos (+haven)/Zuidwalbos 7 km
2. Lang 1: Schiermonnikoog (met auto, fiets achterop naar veerboot) Fiets huren op Schier direct vanaf veerboot mogelijk (kost ca 20 minuten)
3. Lang 2: Via Westpolder naar kwelders Groningen incl. kwelderwandeling

Excursieverlagen

Zondag 25 augustus

Kennismaking met Lauwersmeergebied - door Ingrid Martin

Met 7 mensen op de fiets naar Lauwersoog. Eerst op zoek naar de **oehoe**, maar die zat langs de kant van de weg op een paaltje al op ons te wachten!

Daarna op allerlei plaatsen enorm veel vogels en planten bekeken, ook vanuit de vogelhut Jaap Deensgat. Casarcas, lepelaars, reuze stern waren zeer de moeite waard.

Bezoekerscentrum in Lauwersoog bezocht en een visje daar gegeten. Teruggefietst naar andere bezoekerscentrum voor een verhaal en presentatie over het Lauwersmeer.

Enorme hoeveelheid groene **knolamanieten** gezien! Op de terugweg zat de oehoe er nog, nu in het zonnetje met veel bekijks. Het was een heerlijke en gezellige dag met ook mooi weer.

Korte fietstocht naar Jaap Deensgat - door Lieuwien Koster

Wij hadden gekozen voor de korte route (naar vogelhut, vissershaven en bezoekerscentrum met uitleg). Om te voorkomen dat de groep te groot werd, werd gekozen voor een snelle groep (die eerst vertrok) en een langzame groep.

Dat verschil was niet zo duidelijk, want al snel haalde de langzame groep de snelle in.

Er waren veel andere vogelaars. Waar zij stonden, bleven wij ook staan. Zo ontdekten we de Oehoe.

In de vogelhut Jaap Deensgat waren **zwaluwen hun jongen** aan het voeren. Zij trokken zich niet veel aan van de menigte vogelaars.

Dankzij goede vogelkijkers ontdekten we de reuzenster. In het bezoekerscentrum vertelde de gids precies welke bijzondere vogel waar zat (het staat ook op internet).

De zeearend komt ook voor. Er hing een model van de zeearend met een spanwijdte van wel 2,5 meter.

Wij hopen de levende zeearend deze week nog te zien.

Maandag 26 augustus

De Marne: oud verhalenland - door Volkert en Marja Bakker

Met 9 mensen liepen we deze wandeling van bijna 20 km waarbij niet alleen de natuur maar ook de cultuur een grote rol speelde. Het Groningse land liet zich van zijn beste kant zien: een blauwe lucht met witte wolken, zon, wind en boeren die graan aan het oogsten waren of ons met wagens vol aardappels passeerden. In de wei stonden blaarkoppen en paarden.

Via een kerkenpad liepen we van Zoutkamp naar Ulrum. Daar bewonderden we een schitterend **romaans-gotisch 13^e eeuwskerkje** dat ook nog eens bekend werd omdat ds. Hendrik de Cock daar in 1834 de Afscheiding uit de Hervormde kerk begon. De familie Lewe, die op de Asingaborg woonde, en veel inkomsten verkreeg uit adellijke rechten, drukte hun stempel op het gebied en op veel plaatsen kom je de afbeelding van de leeuw tegen.

De lunch gebruikten we zittend op de grafzerken van het wierdekerkhof Olle Weem waar het heerlijk toeven was (veel horecagelegenheden kwamen we niet tegen). De wandeling voerde verder naar Niekerk. Evert Lewe, lid van de Staten Generaal en daarmee bewindvoerder en aandeelhouder van de West Indische Compagnie kreeg dividend uitgekeerd. De verovering door Piet Hein van de zilvervloot leverde veel op en waarschijnlijk besteedde hij een deel van het geld aan de herbouw van de kerk in dit dorp. Ook deze kerk was open zodat we ook het interieur konden bewonderen. Naast deze kerk staat een heel modern aandoende kubistische pastorie uit 1937.

Vooraf in de dorpjes bij vlinderstruiken en hemelsleutel zagen we enorm veel vlinders, vooral de kleine vos. Verder zagen we nog een zwerm wulpen in het weiland en mannetje en vrouwtje bruine kiekendief.

Al met al een lange wandeling met een aantal interessante bezienswaardigheden.

Kollumerkader

- door Betty van Leeuwen

Wederom is het stralend weer, en we fietsen richting Kollumerwaard, met een speciale vergunning van Staatsbosbeheer op zak, om de kade van het schiereiland tussen Middelgat en Rechteind rond te lopen.

Bij de proefboerderij aan de Hoge Zuidwal wordt druk geogst op de akkers. Daarlangs zijn bloemrijke stroken ingezaaid, die nog blijven staan. Een vrolijk gezicht, maar de vlinderrijkdom ervan valt tegen, door de kijker te zien. We zien hier wel de eerste interessante vogels, een ooievaar, zilverreiger, kiekendieven, maar ook kleine zangertjes (zie de vogellijst) We gaan niet direct het fietspad op maar rijden eerst door naar het uitzichtpunt. De koeien houden zich gedeisd; ze liggen niet hinderlijk op het pad, en de verspreide hoge wilgen geven de graslanden een aanblik van echte savannen. Inderdaad biedt de heuvel een wijds gezicht richting Zoutkamperril. Alleen is er geen zeearend aan de horizon te zien. Zelfs geen slechtvalk. We zoeken het fietspad weer op, langs het bos en door de rietvelden. Wat is het hier toch ruim en rustig Heel veel kleine vossen vliegen op het Koninginnekruid. Maar het aantal soorten vlinders valt tegen. Ook zien we nauwelijks vogels, totdat we stoppen voor wat even

later als paapjes, zittend op een dode tak, worden gedetermineerd. Aan het eind van het fietspad stuiten we na een bosje op een vee-kerend hek. We pauzeren er even en ontdekken blaasjeskruid in een poeltje, dat onmiddellijk als Groot blaasjeskruid wordt bestempeld, gezien zijn grootte en kleur. Nadat iemand het met gevaar voor eigen leven uit het water vist blijkt het na determinatie **Loos blaasjeskruid** te zijn. Voor vrijwel iedereen een onbekende soort. Gelukkig zit de flora bij de KNNV altijd in de rugzakken.

Achter het hek wachten **konikpaarden** hunkerend op onze komst. Maar nadat de boswachter met een gast langskomen en er ongedeerd voorbij lopen, durven alle leden van onze groep dat ook.

Daarna doemt de uitzichttoren op, die uit de verte op het zeil van een schip lijkt. Met dit weer waai je er zowaar een keer niet af. Na de koffie blijven een paar mensen hier steken, terwijl de rest de kade gaat rondwandelen.

aantrekkelijker, met **rietzangertjes** en dergelijke. Maar de zon schijnt nog stralend en het blijft ruim en rustig.

Halverwege de middag fietsen we via dezelfde weg terug. Enkelen willen dan toch de bloemenstroken in om nog wat vlinders te scoren. De rest gaat naar de boodschappen, of ons kampeerterrein met het heerlijke uitzicht op het Reitdiep.

Direct na vertrek wordt een grauwe klauwier in een boompje gezien. Eigenlijk is het verder vrij saai en stil tussen het hoge riet. Alleen de vlindertjes dwarrelen actief rond. In andere jaargetijden is het hier beslist

Dinsdag 27 augustus

Bantpolder, Paesens en Moddergat

door Ton Bode

Vanaf het ruige zand (Rousant) is de excursie rechtstreeks naar Paesens en Moddergat gereden.

De Bantpolder, die deze dag ook wordt bezocht, werd in de ochtenduren overgeslagen, vanwege het hoge water dat rond 12.00 uur op zou komen. De top van het hoogwater lag op 15.00 uur. Van 09.30 – 13.00 uur zijn we in het kweldergebied van Paesens en Moddergat gebleven, om onder andere de steltlopers op het wad op naam te brengen. De strekdam die ongeveer 1500m het wad inloopt werd helemaal afgelopen. Tot ruim op de helft van de dam stond aan weerszijden begroeiing van onder andere distels.

Het was opvallend dat tot aan het kale wad veel Kleine vossen werden gezien. Op de onderste rijen basaltblokken van de strekdam, die bij vloed onder water komen te staan, zaten duizenden Alikruiken te wachten tot het moment dat zij hun voedsel weer uit het water konden filteren.

De Bantpolder bleek behoorlijk leeg te zijn. Bruine kiekendief, Boerenzwaluwen en enkele Wulpen en Kieviten werden er wel gezien.

Daar waar de ventweg de dijk raakt, werden de auto's geparkeerd om aan de Waddenzeekant naar vooral meeuwen en sterns te kijken. Op een

zandplaat die steeds verder onder liep, het hoogwater kwam nog steeds op, zat een grote groep **Grote stern en**

een enkele Reuzenster. Vissende Noordse sterns en een enkele Visdief die naar het binnenland vloog maakten het sternplaatje (bijna) compleet. Op de terugweg werd nog een stop bij het Jaap Deensgat gemaakt. De opvallendste waarnemingen hier waren 62 Lepelaars en 48 Casarca's. Een prettige vogeldag onder zeer gunstige weersomstandigheden kwam tot een eind.

Langs 3 borgen

door Bert Tolsma

De verwachtingen t.a.v. paddenstoelvondsten op de 3 landgoederen in Noord-Groningen waren niet hoog gespannen, gezien het wekenlange droge weer en dat klopte aardig met de werkelijkheid; we vonden weinig soorten en daarvan ook weinig exemplaren. We waren met z'n drieën: Piet Hollander, Jaap Wisman en Bert Tolsma.

Op landgoed Ekenstein in Appingedam vonden we desondanks een aantal leuke exemplaren van de wortelende boleet (Boletus radicans), een warmteminnende soort die ook elders op kalkrijke kleigronden niet erg zeldzaam meer is en ook de **geraniumrussula** (Russula pelargonica) was nog net fotogeniek genoeg om vastgelegd te worden. Verder genoten we vooral van de entourage van dit ongeveer 400 jaar oude landgoed dat nu vooral gebruikt wordt voor bruiloften en partijen. Zeker zeer de moeite waard, dit tweetal huizen (Ekenstein en Rusthoven), met name ook voor paddenstoelen, maar vandaag even niet. De singel rondom de Menkemaborg viel erg tegen; teveel brandnetels en zevenblad en geen enkele paddenstoel.

Verhildersum in Leens ziet er dan weer wat aantrekkelijker uit met zijn borg, arbeidershuisje en museumboerderij met daarin een aparte hoek voor de Groninger zanger Ede Staal. Vooral de tientallen exemplaren van **de witte russula** (Russula delica) waren hier het noteren en fotograferen waard. Na een kop koffie op het terras sloten we deze dag af.

Kollumerwaard

door Lieuwien Koster

We fietsten langs de grens van het nationaal park naar het zomerhuisbos.

We kwamen langs een voormalig militair terrein, herkenbaar aan haakse bochten in het fietspad en rijen **reuzenbereklauwen**.

Samen met een natuurgids liepen we de 7 km lange vogelroute (witte paaltjes).

Bij het uitzichtpunt zagen we een reuzenster een vis vangen.

Het pad was begroeid met rode ogentroost en er sprongen overal kikkertjes.

Volgens een informatiebord liepen er in het begrazingsgebied ook zwarte Frieze Paarden. Die zagen we niet. Wel werd ons pad versperd door

Konikpaarden en Schotse Hooglanders, zodat wij een ander namen.

Het was een prachtige route.

Woensdag 28 augustus

Ezumakeeg

door Ton Bode

Het excursiedoel van deze dag was de Ezumakeeg, die blijkens eerdere waarnemingen droog stond in de omgeving van de vogelkijkhut.

De excursie werd per fiets gedaan. Onderweg werd enkele malen gestopt. Doortrekkende Roodbosttapuiten en **Paapjes** vielen ons ten deel.

Tijdens een van deze stops werden de eerste Argusvlinders gezien. De keeg (of koog) was droog. Op de vlakte werden toch Kieviten gezien en landde tijdens ons bezoek aan de hut een groep Goudplevieren, die door het werk van een boer (gras keren) op een weiland waren verstoord. Verderop in een groep Goudplevieren stonden nog twee Kemphanen, of misschien moet ik zeggen al twee Kemphanen, omdat het waarschijnlijk exemplaren waren die reeds uit de noordelijke broedgebieden zijn terug gekomen.

pijlers van onze KNNV.

De **excursiedelnemers** die als laatsten de fietstocht terug begonnen, waren nog zo gelukkig om, zij het op grote afstand, de vier Morinelplevieren te zien, die volgens de geruchten al geruime tijd in het gebied aanwezig waren.

Ook deze vogeldag droeg bij aan een prettige natuurbeleving, een van de

Rondom het Lauwersmeer

door Bert Tolsma

De weersomstandigheden waren deze dag opnieuw ideaal: helder weer, volop zonneschijn, matige wind en een prettig gezelschap van 9 personen. Op de fiets werd op een aantal plaatsen gepauzeerd, o.a. om vast te kunnen stellen of inderdaad de oehoe het loodje had gelegd; het **vogellijk**

was hoogstwaarschijnlijk van een andere soort werd ons verderop meegedeeld. Via de kijkhut bij het Jaap Deensgat werd in Lauwersoog door velen een haring (met wittebrood) 'verschalkt'. De tocht langs en over de dijk kende enige hindernissen, maar werden onder de deskundige leiding van Jan Westhuis met (enig) gemak overwonnen. Jan ontdekte tijdens zo'n hindernis een struisvogel en met het viertal morinelplevieren verderop in de kijkhut aan de Ezumakeeg zijn een paar hoogtepunten vermeld. Ondertussen had een tweetal deelnemers afgehaakt en was een eigen excursie begonnen.

Gelukkig bleef het aantal op peil, omdat een ander tweetal van een andere excursie zich bij ons ons had aangesloten.

Voldaan na deze dagtocht kwamen om 16 uur aan op de camping in Zoutkamp. (B.T.)

Donderdag 29 augustus

Ballastplaatbos – Marnewaard – door Karin Breeuwer

Met 5 personen deden wij een ochtendexcursie met de auto omdat we 's middags boodschappen wilden doen voor de gezamenlijke maaltijd (Harry, Erna, Ton, Netty, Karin).

De dag begon mistig en vochtig. We gingen eerst langs de Jaap Deenhut waar het nog steeds erg mistig was. We kwamen daar een groepje fietsers tegen (Jenny, Hans, Gerda). In het riet bij de bult hoorden en zagen we

Baardmannetjes en Kleine karekieten. Een groepje brandganzen kwam luid kwakend uit de mist opzetten en vloog recht over ons heen.

In de hut waren de **vier jongen van de boerenzwaluwen weer gegroeid.**

Dagelijks zie je dat ze weer groter zijn. Ze passen nu bijna niet meer in het

nest. Ze worden nog druk gevoerd.

We hadden geen uitzicht over de plas maar hoorden heel veel ganzen. Door de mist zag je overal spinnenwebben.

De fietsers en de auto's gingen naar het Ballastplaatbos. Vanaf de eerste parkeerplaats aan de noordelijke toegangsweg hadden we een goede toegang tot het bos. De volgende toegang geeft toegang tot het bungalowpark van Landal Greenparks, waardoor het bos van daaraf niet toegankelijk is. Door de ligging van dit park "Suyderoogh" loopt de grens van het nationaal park hier heel vreemd.

Het was een vrij jong bos op zandgrond met veel afwisseling. Er stonden o.a. eiken, populieren, esdoorns, elzen, berken, meidoorn. Het was een mooie wandeling over de zandpaden die met gras begroeid waren of met zegges en daardoor helemaal rood gekleurd. We vonden een gewone bosspitsmuis (dood), kleine groene kikkertjes, kleine padjes. Om ongeveer 10.30 uur brak de zon door de mist, waardoor we konden genieten van het uitzicht vanaf de twee verdiepingen hoge uitkijktoren. We keken uit over Achter de Zwarten en weilanden langs het water. In de weilanden liepen veel geulen en waren veel plekken met Heelblaadjes, die een mooie structuur aan het weiland gaven.

In het bos waren veel bloeiende planten, o.a. Heelblaadjes, Parnassia, Kleverige ogentroost, Watermunt, Hertshooi. Vanaf ca. 11.15 u zagen we veel vlinders op de luwe plekken in het bos, waaronder een paar soorten **Blauwtjes.**

De fietsers en Ton en Netty hebben de excursie vervolgd, wij (Harry, Erna, Karin) zijn door het bos naar de auto teruggelopen met behulp van de GPS van Harry, waarbij het opviel dat er al erg veel paddenstoelen waren.

De orchideeënroute

door Marja en Volkert Bakker

Een nevelig begin, en dat was wennen voor ons, maar langzaam trok het op. Met 8 personen liepen we de orchideeënroute in omgekeerde richting

om pas aan het eind bij het wad te komen als de nevel opgelost zou zijn. Tja, het werd nog erger dan een kruiproute, het werd een heen-en-weer route, maar wat een paddenstoelen en planten werden er gezien!! Met vereende krachten en soms de

blauwe route verwisselend voor de groene en de witte (want tegen de richting inlopen is toch lastig) kwamen we op tijd weer bij de auto's, om op de camping nog mee te kunnen doen aan de tekencursus. o.l.v. Theo.

Van het wad hebben we niets gezien, niet door de nevel maar door al het moois daarvoor
Fietstocht door de Marnewaard
door Piet Hollander

Om 9.05 uur vertrokken we per fiets richting Marnewaard, met 5 deelnemers. Spoedig volgde een bezichtiging van een natuur camping (mogelijke bestemming een der komende jaren). Het was even zoeken naar het goede pad. Heel

gauw bestormde we de zeedijk. Daarboven op keken we over het laagland uit, de wijde verte begrensd door dikke mist. De velden bedekt door de blanke dauw. Af en toe beten we in het rullen zand, net als de bewoners ervan: de zandkonijnen.

Spoedig is daar de echte zeedijk.

Waarnemingen waren wat matig. Aan het slot was er een troep brandganzen,

lepelaars en zwanen te zien.

Om de beurt kwamen we terug op het kamp.

Vrijdag 30 augustus

Fietsen op Schiermonnikoog - door Karin Breeuwer

Met acht personen gingen we met de boot van 9.30 u naar Schiermonnikoog.

Na een mistige en natte start van de dag brak om 10 uur de zon door waardoor we vanaf het dek van de boot een prachtig uitzicht hadden.

Tijdens het wachten bij de fietsenverhuur op Schier hadden we al een prachtig uitzicht over het wad met veel wadvogels. De aankomst van de veerboot is aan een pier die een flink eind in het wad uitsteekt, wat een uitstekende lokatie is om wadvogels te bekijken.

We fietsten onderlangs de zeedijk langs het wad naar de jachthaven. Er was op sommige plekken een mooie begroeiing met o.a. bloeiende Lamsoor, Zeealsem, Slijkgras en een enkele Zeeaster. Marja viel lelijk op deze dijk, maar gelukkig bleek de schade aan been en fiets mee te vallen.

Bij de jachthaven zaten veel goudplevieren met jongen die we van vrij dichtbij konden bekijken.

Ze waren gedeeltelijk nog in zomerkleed. Het was bewolkt met een zachte warme wind, ideaal weer om te fietsen. Bij de Westerplas zijn we in de vogelkijkhut geweest. Er zat een groep Lepelaars met Kleine zilverreigers vrij dichtbij. Ook waren er diverse soorten eenden en een Dodaars.

Door de Westerduinen reden we naar de Vuurtoren, waar we een half uur vrije tijd hadden. Deze werd o.a. ingevuld met kletsen, planten zoeken en luieren.

Over het Vuurtorenpad en het Scheepstrapad reden we naar de bunker. Onderweg kwamen we langs een veldje dat begraasd werd door grote grazers. We kregen de opdracht de Kleine maanvaren te zoeken. Van Maria kregen we hier tien minuten voor.

Onderweg splitste de groep zich in een groepje dat het groene strand ging bezoeken en een groepje dat naar de bunker ging. Vanaf de bunker had je

een prachtig panoramisch uitzicht rondom over het eiland.

Er was een plattegrond van het eiland van metaal, met de oriëntatiepunten. Het gladder deel gaf het gecultiveerde deel van het eiland aan en het ruwe deel de wildernis.

Er was ook informatie over de natuur op het eiland. Daarna

fietsten we naar de Berkenplas waar we de horeca bezochten. Het was een recreatieplas maar Erik zag toch nog een Kuifeend. Dankzij assertief optreden van Maria kregen wij onze drankjes binnen een tijd die het mogelijk maakte de boot van half vijf te gaan halen.

We zijn door het schattige dorpje teruggereden naar de zeedijk, waar we nog even naar wadvogels gekeken hebben. Het was opkomend tij. Het zag zwart van de Scholeksters en er waren bij de haven nog steeds heel veel Goudplevieren.

We hebben netjes de boot van 16.30 uur gehaald en hebben 's avonds in Zoutkamp gegeten bij de Boeter op het terras. Het was een zonnige, windstille avond en een mooie afsluiting van een prachtige dag.

West Polder - kwelder

door Lieuwien Koster

We hadden een vertraagde start omdat mijn voorband te slap was. Het oppompen viel niet mee. Een medewerker van de camping probeerde het met de pomp voor tractorbanden. Een mede-kampeerder had het juiste ventiel en pompte de band maximaal op. Bij de kwelder gekomen, bleek dat het laag water was. De vogels (zoals kluten en lepelaars) waren erg ver weg. Wel zagen we kwelderplanten, zoals zeealsem, zoutmelde, spurrie, kweldergras en schorrekruid. Jenny verzamelde handenvol

zeekraal voor de avondmaaltijd. We liepen in 3 uur een kwelderwandeling van 3,5 km. De route zag er nieuw uit, met mooie bruggen en bankjes. Onderweg kwamen we de maker van de route tegen. De route loopt voornamelijk over privégebied van de aanwonende boeren. De bruggen moesten over de sloten die de percelen afbakenen. De boeren breiden hun gebied uit door de aanleg van dammen (van gevlochten wilgentenen). De landaanwinning is ongeveer 1 cm per jaar. We zagen de zeekooi 'Nieuw Onrust'. Nu een rustgebied. Daarna splitste de groep zich. Ik ging naar de camping terug.

Paddenstoelen in het Lauwersmeer en op enkele borgen in Noord-Groningen

door Bert Tolsma

Inleiding

We vonden in deze week niet veel soorten paddenstoelen, terwijl Jaap Wisman en ik juist op dat onderdeel hoopten te scoren. Maar wát we vonden en soms in zulke grote aantallen doet de vorige opmerking grotendeels verbleken.

Amanieten

Amanieten zijn mycorrhizapaddenstoelen, verbonden met de haarwortels van de bomen waaronder ze staan. Beiden profiteren van die symbiose: De schimmel neemt suikers op die de boom via bastvaten naar zijn wortels brengt; de boom neemt met behulp van de schimmeldraden (hyfen) gemakkelijker anorganische stoffen op uit de bodem.

Bovenaan bij de amanieten staat de Groene knolamaniet (*Amanita*

phalloides): Het was verbazingwekkend hoeveel exemplaren we van deze soort vonden. Als je niet beter wist zou je bijna vermoeden dat de 'bedenker' van de drooglegging van de Lauwerszee indertijd woeste plannen had met de

betreders van dit gebied. De groene knolamaniet is de meest beduchte soort onder de dodelijk giftige paddenstoelen en hoewel bijna elk populair boekje over paddenstoelen begint met een waarschuwing voor deze (mét daarbij afbeeldingen) sterven er elk jaar in Europa mensen onder de werkelijk afschuwelijke gevolgen van het eten van de groene knolamaniet. Het gif werkt langzaam, maar pas nadat het in het bloed is

opgenomen en dan is het te laat. Hij stond er in het Lauwersmeer met duizenden exemplaren en onder allerlei omstandigheden. Dat maakt herkenning van deze soort in al zijn verschijningsvormen nuttig, want een volgroeid exemplaar na een aantal (droge!) dagen ziet er heel anders uit dan een jong exemplaar dat net uit het vlies (velum universale) komt. We hebben er met ontzag én bewondering naar staan kijken. Bij de jonge exemplaren waren ook de lamellen nog bedekt met een vlies (velum partiale). Pas onder de juiste omstandigheden laat de paddenstoel zijn sporen gaan.

De parelamaniet (*Amanita rubescens*) is een onschuldige soort die bij aanraking – en soms ook zonder – rood verkleurd en daaraan dus zijn wetenschappelijke naam 'rubescens' dankt.

Boleten

Heb je het over zwaargewichten onder de paddenstoelen dan denk je toch al gauw aan de boleten. Het zijn buisjeszwammen die dus onder de hoed geen plaatjes (lamellen) hebben om voor oppervlaktevergroting te zorgen maar buisjes. In het buisje worden de sporen op steeltjes gevormd en door de porie vallen die naar beneden en een klein windvlaagje is voldoende om de sporen mee te nemen, soms naar verre oorden. De kleur van de poriën is een belangrijk determinatiekenmerk; de kleur kan rood zijn (o.a. heksenboleten), maar ook geel, zoals bij de goudporieboleet (*Boletus impolitus*) en de wortelende boleet (*Boletus radicans*); de laatste zagen we veel op het landgoed Ekenstein bij Appingedam. De kleur van de poriën kan ook min of meer onbestemd zijn en daarmee van minder belang bij de determinatie. Ook wel of geen blauwverkleuring van onderdelen van de paddenstoel is van groot belang.

Boleten zijn eveneens mycorrhizapaddenstoelen en dat blijkt ook wel uit een naam als de (*gewone*) *berkenboleet* (*Boletus scabrum* s.l.) De *rode boleet* (*Xerocomus rubellus*) is een kleintje onder zijn genusgenoten, maar de vaak dieprode kleur maakt er een ware schoonheid van.

Parasieten

De *berkenzwam* (*Piptoporus betulinus*) is een heel ander verhaal. Bij deze soort hebben we te maken met een parasiet die van levend organisch materiaal leeft en dus schadelijk is voor de boom, waarop hij groeit. We zien hem overal in het land regelmatig op berkenbomen; ook op dode berken, zodat hij van parasiet saprofiet wordt en daarmee opruimer.

De *harslakzwam* (*Ganoderma resinaceum*) is ook een parasiet en een hele mooie; hij zat op eik en ondanks de droogte ziet zo'n paddenstoel er best fris uit. Geen wonder, het oppervlak van de hoed is hard en de zwam leeft van de voedingsstoffen in de boom; factoren die de schimmel minder afhankelijk maken van uitwendige factoren.

Vezelkoppen

Soms lijkt een naam een scheldwoord en is het verstandig naar de grond te wijzen, omdat een blik zonder verdere aanwijzing agressie in ieder geval onbegrip bij de omstanders zou kunnen oproepen. Vezelkoppen (*Inocybe*) zijn paddenstoelen waarbij de meesten inderdaad radiaal ge'vezeld' zijn. Vanuit het midden van de hoed lopen stukjes hoed(oppervlak) uit naar de randen; tussen de vezels kun je het onderliggende vlees (trama) zien. Zo niet bij de ***geringde viltkop*** (*Inocybe agardhii*) die we met talrijke exemplaren bij kruipwilg temidden van parnassia vonden. Eenkleurig bruine paddenstoelen met inderdaad een enigszins viltig/donzig uiterlijk. Andere (microscopische) kenmerken doen

hem bij de vezelkoppen terecht komen. De *geelbruine spleetvezelkop* (*Inocybe rimosa*) beantwoordt beter aan het beeld dat men van een vezelkop zou moeten (kunnen) hebben.

Krulzomen

De *gewone krulzoom* (*Paxillus involutus*) is een normale verschijning overal in den lande; de naar onderen omgekrulde hoedrand geeft hem de naam. De *elzenkrulzoom* (*Paxillus rubicundulus*) is kieskeuriger in zijn voorkeur en je vindt hem dan ook uitsluitend onder elzen. Zijn geschubde hoed valt op en bij beide krulzomen lopen de lamellen iets af op de steel, waardoor hij er enigszins trechtervormig kan uitzien. Met de vinger kun je de plaatjes gemakkelijk naar boven opschuiven; een aardig veldkenmerk.

Russula's en melkzwammen

Jaap legde uit dat de russula wél een Friese naam heeft, n.l. tuolle, het eenpotige stoeltje waarop men vroeger zat om koeien te melken. Samen met de melkzwam (in de combinatie van melkersstoel = Russula en melkgift = Lactarius) heb je dan 2 geslachten bijeengebracht die toevallig(?) ook zeer verwant zijn. Russula en Lactarius zijn beiden en als enigen opgebouwd uit ronde cellen, waardoor ze gemakkelijk breken/verbrossen; de samenhang is door die ronde cellen niet groot. Bij de melkzwammen komt bij doorsnijden en soms bij aanraking een melkachtig vocht vrij, dat verschillend van kleur kan zijn, een determinatiekenmerk. Bij de ***vaaggegordelde melkzwam*** is de kleur van het melksap niet van belang, maar vooral de boomsoort waarmee hij in symbiose leeft, nl de populier. Alle russula's en melkzwammen zijn verbonden aan bomen en dus mycorrhizapaddenstoelen; velen daarvan hebben geen voorkeur voor een bepaalde boomsoort, hoewel sommige weer wel;

zo vind je de *geurige russula (Russula odorato)* vooral onder eik. Leuk om nog te vermelden dat de *witte russula (Russula delica)* met tientallen

exemplaren bij de borg Verhildersum in Leens stond.

Besluit

Als er één rijk op aarde onvoorspelbaar is dan is dat wel het schimmelryk. Dat maakt van elke excursie altijd weer een verrassende expeditie. En dat gold zeker ook voor deze week in het Lauwersmeer, waarbij op onderstaande lijst toch nog 23 soorten prijken.

1. Amanita phalloides	groene knolamaniet
2. Amanita rubescens	parelamaniet
3. Boletus duriusculum	harde populierboleet
4. Boletus impolitus	goudporieboleet
5. Boletus radicans	wortelende boleet
6. <i>Boletus scabrum</i>	<i>gewone berkenboleet</i> →
7. Collybia confluens	bundelcollybia
8. Ganoderma resinaceum	harsslakzwam
9. Inocybe agardhii	geringde viltkop
10. Inocybe rimosa	geelbruine spleetvezelkop
11. <i>Lactarius evosmus</i>	<i>vaaggegordelde melkzwam</i> >
12. Paxillus involutus	gewone krulzoom
13. <i>Paxillus rubicundulus</i>	<i>elzenkrulzoom</i> →
14. Piptoporus betulinus	berkenzwam
15. Russula delica	witte russula
16. Russula elegans	vergelende netspoorrussula
17. Russula odorato	geurige russula
18. Russula pectinatoides	onsmakelijke kamrussula
19. Russula pelargonica	geraniumrussula
20. <i>Russula velenovskii</i>	<i>schotelrussula</i> →
21. Russula versicolor	bonte berkenrussula
22. Russula xerampelina s.l.	vissige russula
23. Xerocomus rubellus	rode boleet

RIET

door Piet Hollander

Een gras gewas met boven en ondergrondse uitlopers tot 10 meter lengte (eens opgemeten).

Goed riet wordt 3 meter hoog. Vocht- en water minnend. Vanaf juli wiegen de pluimen in de wind. Riet beschermt oevers van vaarten en kanalen. Tot ongeveer 1970 werd door de Waterschappen op straffe van een boete, bepaald dat het riet gemaaid en de stoppel geschoond moest zijn per 1 maart.

Nu is het te zien dat zonder onderhoud het riet er niet meer goed bij staat. Water, veen, zand of klei, riet groeit praktisch overal, hoewel het de vraag is of het kiezelzuur in het water belangrijk is voor de stengel.

Het riet langs en bij de spoordijk van Scharwoude naar Oudendijk /

Schardam werd elk jaar gemaaid ten behoeve van rietmatten en dakbedekking, omdat de stengels lang, recht en stevig zijn. In het pré plastic tijdperk was het gebruik van bladriet gewoon bij het

inkuilen van bieten, wortels en aardappelen. Het werd ook gebruikt als strooisel voor

dieren en gewasbescherming (mulch). Tot laat in het jaar werd het gemaaid.

Riet wat gebruikt wordt voor daken, etc. wordt in januari/februari geoogst, of bij vriezend weer. Het wordt gebonden in bossen met een diameter van 30 cm, of in zgn. "meters bossen", die later geschoond werden en dan werden gebonden in kleine

bosjes.

Vele polders zijn bij het droogvallen gezaaid met riet, omdat het door zijn diepe wortels zuurstof in de grond brengt en het heeft als pioniersplant de eigenschap om diep enorme hoeveelheden water aan de bodem te onttrekken.

De kwaliteit en hoeveelheid riet wordt snel minder als men het 5 à 6 keer per jaar maait. Dat is ook bij de zegge het geval.

Ook bij vakwerkhuzen werd riet gebruikt (in plaats van stro). Men bestreek het riet met leem, later met kalkcementmortel. Dat had een hoge isolatiewaarde.

Je oogst riet met behulp van een zeis of sikkel. Tegenwoordig gebruikt men ook een zgn. tweewieltrekker, voorzien van een apparaat om bossen te binden en neer te leggen.

Insectenlijst

door Eric Stockx

waarnemingen

soort

dagvlinders

Dagpauwoog →

kleine vos

kleine vos

landkaartje

boomblauwtje

hooibeestje

oranje luzerne vlinder →

gele luzernevlinder

citroenvlinder

argusvlinder

bruin zandoogje

bont zandoogje

klein gaderd witje

klein koolwitje

icarus blauwtje →

atalanta

distelvlinder

nachtvlinders

gamma-uil

rood weeskind

Lauwersmeer

wetenschappelijke naam

bijzonderheid

Aglais io

Aglais urticae

Aglais urticae

Araschnia levana

Celastrina argiolus

Coenonympha pamphilus

Colias croceus

Colias hyale

Gonepteryx rhamni

Lasiommata megera

Maniola jurtina

Pararge aegeria

Pieris napi

Pieris rapae

Polyommatus icarus

Vanessa atalanta

Vanessa cardui

Autographa gamma

Catocala nupta

rups

grijze stipspanner
huismoeder
Hagedoornvlinder →
goudvenstertje
stro-uiltje
Gewone vierbandspanner
stippelmot spec.
sint-jansvlinder

Idaea aversata
Noctua pronuba
Opisthograptis luteolata
Plusia festucae
Rivula sericealis
Epihhoe alternata
Yponomeuta spec.
Zygaena filipendulae cocoon

libellen

blauwe glazenmaker
bruine glazenmaker
paardenbijter
houtpantserjuffer
lantaarntje
bloedrode heidelibel →
bruinrode heidelibel →
steenrode heidelibel

Aeshna cyanea
Aeshna grandis
Aeshna mixta
Chalcolestes viridis
Ischnura elegans
Sympetrum sanguineum
Sympetrum striolatum
Sympetrum vulgatum

overige geleedpotigen

elzenhaantje
elzenhaantje
kruisspin
steenhommel
akkerhommel
kettingschallebijter
nazomergitje
bruine sprinkhaan
krasser
zevenstippilig lieveheersbeestje

Agelastica alni
Agelastica alni larve
Araneus diadematus
Bombus lapidarius
Bombus pascuorum
Carabus granulatus
Cheilosia impressa
Chorthippus brunneus
Chorthippus parallelus
Coccinella septempunctata

Rozengal →

elzenwratmijt
kustvlekoog
kustbijvlieg
blinde bij

Vierpuntschorsglanskever →

veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje
moeraspendelvlieg
citroenpendelvlieg
sluipwesp spec.
groene vleesvlieg
een bladwesp
wekkertje

Rozenkever →

grote langlijf
een bladwesp
langpootmug spec.
distelgalboorvlieg

zoogdier

bosspitsmuis spec.
haas
wezel
konijn
mol

weekdieren

Heesterslak →

Diplolepis rosae gal
Eriophyes laevis gal
Eristalinus aeneus
Eristalis abusiva
Eristalis tenax
Glischrochilus quadripunctatus
Harmonia axyridis succinea
Helophilus hybridus
Helophilus trivittatu
Ichneumonidae spec.
Lucilia caesar
Nematinae spec.
Omocestus viridulus
Phyllopertha horticola
Sphaerophoria scripta
Tenthredo amoena
Tipula spec.
Urophora cardui akkerdistelgal

Sorex araneus/coronatus
Lepus europaeus
Mustela nivalis
Oryctolagus cuniculus
Talpa europaea

Arianta arbustorum

barnsteenslak
gewone tuinslak →

Succinea putris
Cepaea nemoralis

korstmossen

groot dooiermos
oranje dooiermos
gewone zee Citroenkorst
muurschotelkorst
stoeprandvingermos

Xanthoria parietina
Xanthoria calcicola
Caloplaca maritima
Lecanora muralis
Physcia caesia

Muurschotelkorst

Stoeprandvingermos

Achter de soortnaam het aantal excursiedagen waarop de soort is gemeld)

Aantal waargenomen soorten: 115

Anatidae - zwanen, ganzen, eenden

Zwanen

Cygnus olor – Knobbelzwaan (5)

Ganzen

Anser anser - Grauwe gans (5)

Branta canadensis – Grote Canadese gans (3)

Branta leucopsis – **Brandgans** → (5)

Branta bernicla – Rotgans (1)

Alopochen aegyptiacus – Nijlgans (4)

Tadorna tadorna – Bergeend (4)

Tadorna ferruginea – Casarca (4)

Grondeleenden

Anas platyrhynchos - Wilde eend (6)

Anas clypeata – Slobeend (5)

Anas crecca – Wintertaling (6)

Anas querquedula – Zomertaling (2)

Mareca strepera – Krakeend (6)

Mareca penelope – Smient (5)

Duikendeenden

Aythya fuligula – Kuifeend (5)

Aythya ferina – Tafeleend (3)

Eiders

Somateria mollissima – Eider (2)

Phasianidae - kwartels, patrijzen en fazanten

Fazanten

Phasianus colchicus – Fazant (1)

Podicipedidae - futen

Podiceps auritus – Kuifduiker (2)

Tachibaptus ruficollis- Dodaars (5)

Podiceps cristatus – Fuut (5)

Phalacrocoracidae - aalschovers

Phalacrocorax carbo – Aalscholver (5)

Ardeidae - reigers

Egretta garzetta - Kleine zilverreiger (1,
Schiermonnikoog)

Casmerodius albus - Grote zilverreiger (6)

Ardea cinerea - Blauwe reiger (6)

Ciconiidae - ooievaars

Ciconia ciconia – Ooievaar (1)

Threskiornithidae – ibissen en lepelaars

Platalea leucorodia – **Lepelaar** → (6)

Accipitriformes - roofvogels

Accipitridae - Sperwers

Arenden

Haliaeetus albicilla – Zeearend (1)

Kiekendieven

Circus aeruginosus – **Bruine kiekendief** → (6)

Buizerds

Buteo buteo – **Buizerd** → (5)

Sperwers

Accipiter nisus – Sperwer (2)

Pandionidae – visarenden

Pandion haliaetus – Visarend (1)

Falconidae - valken

Falco tinnunculus – **Torenvalk** → (5)

Falco peregrinus – Slechtvalk (1)

Rallidae - waterhoentjes, rallen en koeten

Rallus aquaticus – Waterral (5)

Gallinula chloropus – Waterhoen (2)

Fulica atra - Meerkoet (6)

Charadriiformes - steltlopers

Hematopodidae - scholeksters

Haematopus ostralegus – Scholekster (3)

Recurvirostridae - Kluten

Recurvirostra avosetta – Kluut (2)

Charadriidae - plevieren en kieviten

Charadrius dubius - **Kleine plevier** → (2)

Charadrius hiaticula – Bontbekplevier (4)

Charadrius morinellus – Morinelplevier (1)

Pluvialis apricaria – Goudplevier (6)

Vanellus vanellus - Kievit (6)

Scolopacidae - strandlopers

Calidris canutus – Kanoet (1,
Schiermonnikoog)

Calidris alpina – Bonte strandloper (4)

Calidris ferruginea – Krombekstrandloper (2)

Calidris minuta – Kleine strandloper (1)

Actitis hypoleucos – Oeverloper (4)

Tringa glareola – Bosruiter (2)

Tringa ochropus – Witgat (4)

Arenaria interpres – Steenloper (5)

Gallinago gallinago – **Watersnip** → (4)

Phalaropus lobatus – Grauwe franjepoot (1)

Phylomachus pugnax – Kemphaan (3)

Limosa limosa – Grutto (3)

Limosa lapponica – Rosse grutto (2)

Numenius phaeopus – Regenwulp (1)

Numenius arquata – Wulp (5)

Tringa totanus – Tureluur (4)

Tringa erythropus – Zwarte ruiter

Tringa nebularia – Groenpootruiter (5)

Laridae - meeuwen

Larus ridibundus – Kokmeeuw (6)

Larus canus – **Stormmeeuw** → (6)

Larus argentatus – Zilvermeeuw (6)

Larus graellsii - Kleine mantelmeeuw (3)

Larus marinus - Grote mantelmeeuw (4)

Sternidae - sterns

Sterna sandvicensis - Grote stern (2)

Sterna albifrons – **Dwergstern** → (1)

Sterna hirundo – Visdief (5)

Sterna paradisaea – Noordse stern (1)

Sterna caspia – Reuzenster (4)

Columbidae - duiven en tortels

Columba livia – Stadsduif (1)

Columba oenas – Holenduif (3)

Columba palumbus – Houtduif (6)

Streptopelia decaocto - Turkse tortel (2)

Strigidae - uilen

Bubo bubo – **Oehoe** → (1)

Picidae - spechten

Picus viridis - Groene specht (1)

Dendrocopos major - Grote bonte specht (3)

Jynx torquilla – Draaihals (2)

Alaudidae - leeuweriken

Alauda arvensis – **Veldleeuwerik** → (1)

Hirundinidae - zwaluwen

Riparia riparia – Oeverzwaluw (1)

Hirundo rustica – Boerenzwaluw (6)

Delichon urbica – Huiszwaluw (5)

Motacillidae - piepers en kwikstaarten

Anthus pratensis – Graspieper (6)

Motacilla flava - **Gele kwikstaart** → (5)

Motacilla alba - Witte kwikstaart (6)

Turdidae - lijsters

Erithacus rubecula – Roodborst (1)

Saxicola rubetra – Paapje (3)

Saxicola rubicola – Roodborsttapuit (3)

Oenanthe oenanthe – Tapuit (3)

Turdus merula – **Merel** (5) →

Sylviidae - zangers

Sylvia communis – Grasmus (1)

Acrocephalus scirpaceus - Kleine karekiet (3)

Acrocephalus schoenobaenus – **Rietzanger** (1)

Phylloscopus collybita – Tjiftjaf (4)

Phylloscopus trochilus – Fitis (2)

Troglodytidae - winterkoningen

Troglodytes troglodytes – Winterkoning (2)

Aegithalidae - staartmezen

Aegithalos caudatus – Staartmees (1)

Paridae - mezen

Cyanistes caeruleus – Pimpelmees (1)

Parus major – Koolmees (4)

Certhiidae - boomkruipers

Certhia brachydactyla – Boomkruiper (2)

Laniidae - klauwieren

Lanius collurio - **Grauwe klauwier** (2) →

Timaliidae - Timalia's

Panurus biarmicus – **Baardman** (5) →

Corvidae - kraaien

Pica pica – Ekster (5)

Garrulus glandarius – Gaai (2)
Corvus monedula – Kauw (5)
Corvus corone - Zwarte kraai (6)

Sturnidae - spreeuwen

Sturnus vulgaris – Spreeuw (6)

Ploceidae - mussen

Passer domesticus – Huismus (4)

Fringillidae - vinken

Fringilla coelebs – Vink (4)

Carduelis carduelis – Putter (6)

Linaria cannabina – Kneu (5)

Pyrrhula pyrrhula – **Goudvink** → (1)

Emberizidae - gorzen

Emberiza schoeniclus – Rietgors (1)

Spreeuw

Goudvink (vrouwtje)

Zearend

Putter

Kneu

Plantenlijst

Door Annie van der Veen

Samengesteld aan de hand van waarnemingslijsten van:

25 augustus 2013	Marja Bakker	Exc. 1 korte, o.l.v. Jan Westhuis
25 augustus 2013	Jacques Bogaarts	Exc. 2 fietstocht SBB centrum
26 augustus 2013	Lieuwien Koster	Exc. 3 wandeling 16 km: Ulrum, Niekerk etc
26 augustus 2013	Klaske Kubbe	Exc. 4 Kollumerkade
27 augustus 2013	Betty van Leeuwen	Exc. 5 wad Paessens Moddergat
27 augustus 2013	Klaske Kubbe	Exc. 6 "De Pomp"
28 augustus 2013	Klaske Kubbe	Exc. 7 Ezumakeeg
29 augustus 2013	Jacques Bogaarts	Exc. 8 Marnewaard
30 augustus 2013	Lieuwien Koster	Exc. 9 W-Polder - kwelder (Gron. Landsch.)
30 augustus 2013	Jacques Bogaarts	Exc. 10 Schiermonnikoog

Nederlandse naam

Wetenschappelijke naam

excursie

alsem, Zee- →

andoorn, Akker-

andoorn, Moeras-
appel

asperge

berenklauw

bies, Knop-

bies, Ruwe

biezenknoppen

biggenkruid

Seriphidium maritimum	5,9,10
Stachys arvensis	2
Stachys palustris	1,3,4,10
Malus sylvestris	10
Asparagus officinalis subsp. officinalis	8
Heracleum	2,4,6
Schoenus nigricans	10
Schoenoplectus tabernaemontani	4
Juncus conglomeratus	10
Hypochaeris	10

bijvoet	Artemisia vulgaris	10
bitterzoet	Solanum dulcamara	10
<u>blaasjeskruid, Loos</u> →	Utricularia australis → →	4
boerenwormkruid	Tanacetum vulgare	1,2
<u>Borstelgras</u> →	Nardus stricta	10
boterbloem	Ranunculus	4
boterbloem, Blaartrekkende	Ranunculus sceleratus	4
boterbloem, Egel-	Ranunculus flammula	10
braam, Dauw-	Rubus caesius	10
brunel, Gewone	Prunella vulgaris	1,2,3,10
cichorei, Wilde	Cichorium intybus	1,2,4
distel, Akker-	Cirsium arvense	1,4,10
distel, Knikkende	Carduus nutans	10
distel, Speer-	Cirsium vulgare	3,4
dophei	Erica	10
<u>Duindoorn</u> →	Hippophae rhamnoides	2,10
duinriet	Calamagrostis epigejos	10
duizendblad	Achillea millefolium	4
<u>duizendguldenkruid, Echt</u> →	Centaurium erythraea	1,2,10
duizendguldenkruid, Fraai	Centaurium pulchellum	6,10
duizendguldenkruid, Strand-	Centaurium littorale	2
egelskop, Kleine	Sparganium emersum	4
eikvaren	Polypodium	10
engels gras	Armeria maritima	5,10
engelwortel	Angelica	6
ereprijs, Klimop-	Veronica hederifolia	3
ereprijs, Mannetjes-	Veronica officinalis	10
fijnstraal, Canadese	Conyza canadensis	3,4
fijnstraal, Scherpe	Erigeron acer	2
<u>Geelhartje</u> →	Linum catharticum	1,2,4,6,10
goudknopje	Cotula coronopifolia	7
guichelheil, Rood	Anagallis arvensis subsp. arvensis	3
guldenroede, Canadese	Solidago canadensis	1,2
guldenroede, Late	Solidago gigantea	4

hazenpootje	Trifolium arvense	8
heelblaadjes	Pulicaria dysenterica	1,2,4,6,7
heen	Bolboschoenus maritimus	2,4,10
heermoes	Equisetum arvense	2
helm	Ammophila arenaria	10
hemelsleutel	Sedum telephium	10
hennegras	Calamagrostis canescens	3
<u>hennepnetel, Gespleten</u> →	Galeopsis bifida	4
herderstasje	Capsella bursa-pastoris	3
honingklaver, Goudgele	Mellitus altissimus	1,2,3
hopklaver	Medicago lupulina	2,8
kaardebol, Kleine	Dipsacus pilosus	3
kaasjeskruid	Malva	3
Kale jonker	Cirsium palustre	10
Kamgras	Cynosurus cristatus	1,2,10
kamille, Echte	Matricaria recutita	3
kamille, Reukeloze	Tripleurospermum maritimum	4
kamille, Schijf-	Matricaria discoidea	10
<u>kamperfoelie</u> →	Lonicera	10
kattendoorn	Ononis repens subsp. spinosa	10
kattenstaart	Lythrum	10
klaproos	Papaver	1
klaver, Liggende	Trifolium campestre	8
klaver, Rode	Trifolium pratense	1,2,4,6,10
klaver, Witte	Trifolium repens	1
klit, Grote	Arctium lappa	1
knoopkruid	Centaurea jacea	2,4
koekoeksbloem, Echte	Lychnis flos-cuculi	10
<u>Koninginnenkruid</u> →	Eupatorium cannabinum	1,2,4,10
kroontjeskruid	Euphorbia helioscopia	3
kruiskruid, Duin	Jacobaea vulgaris ssp. dunensis	8,10
kruiskruid, Jakobs	Senecio jacobaea	1,2
kruiskruid, Klein	Senecio vulgaris	10
kruiskruid, Kleverig	Senecio viscosus	10

kweek, Strand	<i>Elytrigia atherica</i>	5
kweldergras, Gewoon	<i>Puccinellia maritima</i>	5
lamsoor	<i>Limonium vulgare</i>	5,10
<u>lathyrus, Veld-</u> →	<i>Lathyrus pratensis</i>	2,3,4
leeuwenklauw, Kleine	<i>Aphanes inexpectata</i>	8
leeuwentand, Kleine	<i>Leontodon saxatilis</i>	2,10
leeuwentand, Vertakte of Herfst	<i>Leontodon autumnalis</i>	3,4,10
longkruid	<i>Pulmonaria</i>	10
madeliefje	<i>Bellis perennis</i>	1
melde, zout	<i>Obione</i>	5
melde, Spies-	<i>Atriplex prostrata</i>	4
melkdistel	<i>Sonchus</i>	1
melkdistel, Gekroesde	<i>Sonchus asper</i>	8,10
melkdistel, moeras	<i>Sonchus palustris</i>	4
melkkruid	<i>Glaux maritima</i>	5,10
moederkruid	<i>Tanacetum parthenium</i>	3
moerasspirea	<i>Filipendula ulmaria</i>	2
muizenoor	<i>Hieracium pilosella</i>	10
munt, Water-	<i>Mentha aquatica</i>	1,2,4,10
muurpeper	<i>Sedum acre</i>	8
nachtschade, Zwarte	<i>Solanum nigrum</i> subsp. <i>nigrum</i>	8
nagelkruid	<i>Geum</i>	3
ogentroost, Rode	<i>Odontites vernus</i> subsp. <i>serotinus</i>	4,6,10
ogentroost, Stijve	<i>Euphrasia stricta</i>	1,2,4,6,10
<u>orchis, Moeraswespen-</u> →	<i>Epipactis palustris</i>	2
paardenstaart	<i>Equisetum</i>	1
paardenstaart, Bos-	<i>Equisetum sylvaticum</i>	6
<u>Parnassia</u> →	<i>Parnassia palustris</i>	1,2,10
pastinaak	<i>Pastinaca sativa</i> subsp. <i>sativa</i>	1,4
peen	<i>Daucus carota</i>	1,2,4
penningkruid	<i>Lysimachia nummularia</i>	10
perzikkruid	<i>Persicaria maculosa</i>	4
pijlkruid	<i>Sagittaria sagittifolia</i>	3
populier, Ratel-	<i>Populus tremula</i>	8

ratelaar	Rhinanthus	1
ratelaar, Kleine	Rhinanthus minor	2
reuzenbalsemien	Impatiens glandulifera	6
riet	Phragmites australis	2,4,10
rolklaver	Lotus corniculatus	1,2,4,6
rus, Pit	Juncus effusus	4,10
rus, Rechte →	Juncus alpinoarticulatus	10
rus, Trek-	Juncus squarrosus	4
rus, Zee-	Juncus maritimus	10
schijnspurrie, Gerande	Spergularia media subsp. angustata	5,10
schorrenkruid	Suaeda maritima	5,9
sint-Janskruid	Hypericum perforatum	10
slangenkruid	Echium vulgare	10
Slijkgras →	Spartina	5
spurrie, Gewone	Spergula arvensis	9
streepzaad, Groot	Crepis biennis	2
streepzaad, Klein	Crepis capillaris	8
tandzaad, Knikkend	Bidens cernua	6
teunisbloem, Duin	Oenothera oakesiana (O. ammophilla)	10
teunisbloem, Grote	Oenothera erythrosepala	1,2
timoteegras	Phleum pratense subsp. pratense	2
timoteegras, groot	Phleum	3
tormentil	Potentilla erecta	1,10
valeriaan	Valeriana	8
varkensgras, Gewoon	Polygonum aviculare	4,8,10
Veenwortel →	Persicaria amphibia	4
Vergeet-mij-nietje, Moeras-	Myosotis scorpioides	6
vetmuur, Sierlijke	Sagina nodosa	2
vlasbekje	Linaria vulgaris	1,10
vlier	Sambucus	10
vogelkers, Amerikaanse	Prunus serotina	10
walstro, Geel	Galium verum	10
walstro, Glad	Galium mollugo	1,4,10

<u>waterbies, Gewone</u> →	Eleocharis palustris	10
waternavel	Hydrocotyle	10
waterweegbree, Grote	Alisma plantago-aquatica	6
weegbree, brede	Plantago	1,2,10
<u>weegbree, Hertshoorn</u> →	Plantago coronopus	10
weegbree, Smalle	Plantago lanceolata	1,2
weegbree, Zee-	Plantago maritima	10
wikke, Vogel-	Vicia cracca	2
wilg, Geoorde	Salix aurita	4
wilg, Kruip-	Salix repens	2
wilg, Laurier-	Salix pentandra	10
Wilgenroosje	Chamerion angustifolium	4,6,10
wilgenroosje, Harig	Epilobium hirsutum	1,4,10
winde, Haag-	Calystegia sepium	1,2,4
<u>wintergroen, Rond</u> →	Pyrola rotundifolia	1,2
winterpostelein, Roze	Claytonia sibirica	3
wolfspoot	Lycopus europaeus	4,6
zeekraal	Salicornia	5,9,10
zeepkruid	Saponaria officinalis	3,10
zegge, Dwerg-	Carex oederi subsp. oederi	10
zegge, Ruige	Carex hirta	4
zegge, Valse vos-	Carex otrubae	2,4
zegge, Zand-	Carex arenaria	10
zegge, Zeegroene	Carex flacca	2
zilverschoon	Potentilla anserina	1,2,4,5,10
zoutgras, Moeras-	Triglochin palustris	4
zoutgras, Schorren-	Triglochin maritima	5,10
zulte (aster, Zee)	Aster tripolium	5,10
zuring, Kluwen-	Rumex conglomeratus	1
zuring, Schapen-	Rumex acetosella	8,10
zwanenbloem	Butomus umbellatus	3,7

